

Historické jadro Bratislavy

V r. 1954 zriadilo Povereníctvo kultúry Štátnu mestskú pamiatkovú rezerváciu v Bratislave, ktorá svojou rozlohou 46,5 ha a množstvom zachovaných pamiatok patrí k najvýznamnejším v našej republike. Západnú časť Štátnej mestskej pamiatkovej rezervácie tvorí hradný vrch s hradným areálom, východnú časť s rozlohou 24,39 ha tvorí historické jadro. Pôdorysne zodpovedá územiu stredovekého mesta vymedzeného hradbami a v súčasnosti ju tvoria hranice: most SNP, Hviezdoslavovo námestie, Gorkého ulica, námestie SNP, Októbrové námestie, Kapucínska ulica, Staromestská ulica až po most SNP. Historické jadro je uzavretým celkom urbanistických, architektonických a umelcko-historických hodnôt veľkého kultúrneho významu v tradícii mesta.

Hlavný komunikačný peší ťah historického jadra tvorí Michalská ulica, lomíaca sa na Sedlársku ulicu, zahŕňa Nám. 4. apríla a pokračuje k Rybárskej bráne. Hojne navštevovaná je aj Jiráskova ulica s takmer kolmým napojením na Nálepkovu ulicu. Uvedené ťahy, tak ako aj ostatné ulice historického jadra, bohaté na množstvo zachovaných pamiatok, sú pestrú paletou rôznych vývojových etáp formovania nášho mesta.

Michalská ulica, ktorá dostala názov podľa jednej z brán mestského opevnenia, patrila v stredoveku k najdôležitejším častiam vnútorného mesta. Z tohto obdobia pochádzajú takmer všetky staršie domy. Pozoruhodnou pamiatkou je

kaplnka sv. Kataríny (Michalská ul. č. 8) zo začiatku 14. storočia. V 17. storočí pozdvihla vzhľad ulice kúria Ondreja Segnera (č. 7), v 18. storočí väčšinu domov upravili v barokovom slohu.

Spojnicu medzi Michalskou a bývalým Hlavným námestím tvorila Sedlárska ulica, pomenovaná po remeselníkoch, ktorí sa tu usídlili — sedlároch. Vznikla ešte pred založením mesta a väčšina domov má gotický pôvod.

Námestie 4. apríla, pôvodne Hlavné námestie, vzniklo pravdepodobne v 13. storočí ešte pred založením mesta. V každom stredovekom meste plnilo námestie funkciu trhovú a zhromažďovacia a prebiehal tu aj výkon justície — popravy. Po celé storočia sa tu sústreďoval verejný život mesta. V 15. storočí zvýraznila funkciu námestia radnica, ktorá vznikla prestavbou domu richtára Jakuba a susedného domu.

Súčasnou námestia je Rolandova fontána postavená r. 1572 na príkaz kráľa Maximiliána ako zásobníca vody v prípade požiarov.

Rybárska brána dostala názov podľa jednej z brán mestského opevnenia a vyúsťuje ňou peší ťah na Hviezdoslavovo námestie.

Stopy najstaršieho osídlenia Jiráskovej ulice pochádzajú z prechodnej doby kamennej. Základom dnešnej ulice bola diaľková cesta na Moravu k dunajskému prechodu. Pozoruhodné domy na tejto ulici sú Erdödyho palác (Jiráskova č. 1) z r. 1770, Academia Istropolitana (č. 3) založená r. 1465 Matejom

Korvínom, Pálffyho palác (č. 10), Zichyho palác (č. 11) z r. 1775, de Pauliho palác (č. 13) postavený v r. 1775—1776.

Jiráskovu križuje Nálepková, pôvodne Dlhá ulica, ktorá bola najdlhšou ulicou vnútorného mesta. V 18. storočí si tu postavili paláce uhorskí šľachtici.

Už len stručný náčrt vzniku a vývoja najrušnejších komunikačných ťahov naznačuje bohatú minulosť a vysoké kultúrno-historické hodnoty nášho mesta. Žiaľ, súčasné využitie, ako aj stavebno-technický stav objektov v historickom jadre je nevhodný a nevyhovujúci. Z toho dôvodu vystupuje do popredia ďalší nutný krok súvisiaci s ochranou pamiatok, a to ich obnova.

Z historického hľadiska prvé snahy o obnovu mesta možno časovo orientovať do obdobia, z ktorého pochádza písomný dokument „Protokolom acullatorum, revisionum, executionum, aestimationum et collationum de anno 1779“, v ktorom sa uvádza, že „mestský magistrát za mešťanostu Emericha von Mikovínyi, za účelom prác na kanalizácii, dňa 12. 11. 1779 urobil obhliadku, na ktorej sa zúčastnil aj gróf Juraj Czáky von Kerasztszegh ako predstaviteľ Okrášľovacej komisie v Bratislave“. V r. 1780 pre nepochopenie cisárovnjej Márie Terézie komisia zanikla. Zameranie komisie možno hodnotiť ako pokus o starostlivosť a vzhľad mesta.

K ďalším pokusom patrí vznik Rakúskej centrálnej komisie na ochranu pamiatok r. 1850, ktorá podnecovala organizovanie starostlivosti o pamiatky v Uhorsku, kde pod tlakom Uhorského ministerstva kultúry a výučby bola zriadená Uhorská dočasná pamiatková komisia ako výkonný orgán ministerstva.

Zámer Okrášľovacej komisie z r. 1779 sa realizoval až r. 1868, kedy mešťanosta Heinrich von Justi založil Mestský okrášľovací spolok ako dobrovoľnú inštitúciu. Pretože proti ochotníckej činnosti členov spolku stáli záujmy silných jednotlivcov a fi-

riem, dosiahli pri ochrane a obnove stavebných pamiatok len menší úspech. Obnovovacie práce sa vykonali zväčša len na cirkevných objektoch.

Viacere pokusy a snahy o obnovu pamiatok sa uskutočnili aj po zániku Rakúsko-Uhorska v novotvorenej ČSR.

Obnova pamiatok v súčasnosti musí vychádzať z dvoch východiskových hľadísk:

- z hľadiska zachovania nenahraditeľných hodnôt historického prostredia, ako trvalého zdroja pocitu životnej istoty a kontinuity národa a predpokladu ďalšieho rozvíjania jeho kultúrnych tradícií;
- z hľadiska začlenenia týchto hodnôt do životného prostredia s plným využitím ich spoločenského poslania a pôsobenia v tesnom spojení so životom spoločnosti.

Ochrana a obnova historického jadra mesta má zabezpečiť znovuoživenie jeho historicko-architektonických hodnôt nadväzne na mestské prostredie, čo je možné len za predpokladu, že si pamiatky a celý organizmus jadra zachovajú svoju spoločenskú funkciu. Zároveň si musíme uvedomiť, že každá pamiatka, ktorá v minulosti vznikla, sa už späť do doby svojho vzniku nemôže vrátiť, ale je súčasťou dnešného života s výhľadom do budúcnosti. Preto pri prebiehajúcej obnove historického jadra sa kladie hlavný dôraz na funkčné využitie objektu a priestoru v súvislosti s jeho oživením. Podmienkou oživenia historického jadra je vyváženosť všetkých funkcií. Veľmi silná intenzita vyludňovania sa v poslednom období podstatne zmiernila. Pri návrhu funkčného využitia objektov po obnove sa preto sledoval cieľ zastaviť proces vyludňovania. Treba však počítať s tým, že modernizácia bytového fondu a obnova objektov si na určitý čas vyžadujú prechodné zníženie počtu obyvateľov. Postupne uskutočňovaná obnova, prínavrátene tej časti bytového fondu, ktorá sa využívala inak, svojmu pôvodnému účelu, umožnia

Zreštaurovaný Mirbachov palác na Dibrovom námestí

Dom u dobrého pastiera na rohu Beblavého ulice pred obnovou

Academia Istropolitana na Jiráskovej ulici

spomaliť a po určitom čase zastaviť vyludňovanie historického jadra a zvýšiť počet obyvateľov na optimálnych 4500. V budúcnosti budú byty situované vo vyšších podlažiach objektov a v prízemíach budú obchody s atraktívnym tovarom, kluby, výstavné siene, kultúrno-spoločenské a stravovacie zariadenia. Zároveň budú partery upravené do pôvodného architektonického výrazu.

Pešie trasy budú vydláždené kamennými kockami v jednej úrovni bez chodníkov. V charaktere dlažby — rozmeroch kociek, ich materiáli a spôsobe kladenia bude čitateľná hierarchizácia jednotlivých priestorov. Prvou etapou týchto úprav bude trasa: Michalská ulica, Sedlárska ulica, Námestie 4. apríla a Rybárska brána. Vo vhodných

a odôvodnených prípadoch sa vo vnútroblokových priestoroch vybuduje zeleň. Podobne ako čitáreň U červeného raka bude upravený aj priestor na druhej strane premostenia pri Michalskej bráne. Takto vznikne v bývalej priekope prsteň verejnej zelene. Plánované je vybudovanie fontánok na pitie a drobnej architektúry (lavičiek, odpadových košov) v primeranom rozsahu a forme vhodnej do historického prostredia, ktorému sa podriadia aj výrazové prostriedky osvetlenia, podľa jednotlivých ulíc buď stĺpové, alebo konzolové.

Pri obnove Námestia 4. apríla, kedysi Hlavného námestia, zmení sa jeho dnešný vzhľad. Pôvodná funkcia aktívneho tržného a zhromažďovacieho námestia zanikla až v polovici 19. storočia, keď z iniciatívy

spomínaného okrásľovacieho spolku vznikla dnešná parková úprava. Nové riešenie Námestia 4. apríla vychádza z jeho pôvodnej funkcie ako aj z odborného zhodnotenia drevín a existujúcej zelene. Dibrovo námestie aj Námestie 4. apríla budú vydláždené v jednej úrovni bez chodníkov s ohľadom na dendrologiky a kompozične vyhovujúcu zeleň. Dibrovo námestie sa bude využívať hlavne ako rekreačná časť so zeleňou, Námestie 4. apríla na spoločenské aktivity a príležitostné kultúrne podujatia. V súvislosti s navrhovanou funkciou námestí sú navrhované aj funkcie príslušných objektov.

V celom historickom jadre budú obchodíky s exkluzívnym tovarom, výstavnopredajné priestory a obchodstovacie zariadenia, ktoré nevyžadujú náročné zásobovanie.

V súčasnosti je už ukončená obnova viacerých objektov, napr. Nálepkova 41 — Bibiana, Nálepkova 19—21 — Pálffyho palác, Jiráskova 10 — Pálffyho palác, Jiráskova 18, Michalská 10, Klobučnícka 2—4 s Hummelovým domom. Mirbachov palác na Dibrovom nám. č. 10.

Z niekoľkých uvedených príkladov je zrejmé, že obnova, ktorá sa doteraz realizovala len bodovo, je napriek tomu dôležitým krokom k oživeniu a záchrane historického jadra a jeho zapojeniu do aktívneho života mesta.

**Zuzana Morávková
Jozef Vlk**

Literatúra:

- Babiak, M., 1982: Koncepcia historického jadra. Pamiatky a príroda Bratislavy, 5.
 Dulla, M., 1983: Historické jadro ŠMPR Bratislava, funkcie. Bratislava.
 Gašparec, M., 1982: Urbanistické riešenie ŠMPR v Bratislave. Pamiatky a príroda Bratislavy, 5.
 Pašiak, J., Faragula, Š., 1983: Sociologická a demografická štúdia historického jadra Bratislavy. Bratislava.
 Tomašák, J., 1982: Koncepcia obnovy štátnej mestskej pamiatkovej rezervácie v Bratislave na roky 7. a 8. päťročnice. Pamiatky a príroda, 6.
 Šášky, L., 1987: Sprivodeca po Bratislave. Bratislava.